

המרד הגדול

הסיבות
והנסיבות
לפריצתו

מרכז דלמן עזר

המרד הגדול
הסיבות והנסיבות לפריצתו

התקין והביא לדפוס: יצחק כהן

סוגיות בתולדות עם ישראל

לקט מאמרים

המרד הגדול

הסיבות והנסיבות לפריצתו

ערך: אריה כשר

להעמקת התודעה ההיסטורית היהודית

מרכז זלמן שזר

החברה ההיסטורית הישראלית
ירושלים, תשמ"ג

סדרת סוגיות בתולדות עם ישראל
מפרסומי מרכז זלמן שזר

המערכת: פרופ' מנחם שטרן (יו"ר), פרופ' שמואל אטינגר,
דר' ראובן בונפיל, צבי יקותיאל, י' יוסף כהן, דר' שלמה נצר

מרכז המערכת: יצחק כהן

תודתנו נתונה למו"לים ולמוסדות הבאים

הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית
יד יצחק בן-צבי
החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה
הוצאת 'בצרון', ניו יורק
החברה ההיסטורית הישראלית
משפחת פרופ' י. קלוזנר
מוזיאון קרמן למטבעות/מוזיאון הארץ
אגף העתיקות והמוזיאונים
הוצאת כרטא ירושלים

We would like to thank the following institutions and publishers for the use of their material:

Franz Steiner Verlag, Wiesbaden
The Oriental School, Oxford
Oxford University Press
Cambridge University Press
E.J. Brill, Köln
Jewish Quarterly Review
The Divinity School, Harvard University

©

כל זכויות התרגומים לעברית שמורות למרכז זלמן שזר

Printed in Israel, 1983

ISSN 0333-5062

סודר ונדפס בדפוס "דף-חן" בע"מ, ירושלים

הדפסה שניה מאי 1983 — חשמ"ג

תוכן העניינים

- הקדמה 7
1. אריה כשר — מברא: הרקע, הסיכתי והנסיכתי למלחמת היהודים ברומאים 9
- א. השלטון הפרובינקיאלי ואופיו
2. מנחם שטרן — מעמד הפרובינקיה יודיאה ונציביה בימי הקיסרות
היוליו-קלאודית 93
- מתוך: ארץ ישראל, י' (תשל"א), עמ' 274–282. הוצאת החברה לחקירת ארץ-ישראל
ועתיקותיה
3. פ.א. בראנט — האשמות על מימשל פרובינקיאלי מושחת בראשית
תקופת הפרינקיפאט 103
- תרגום של המאמר: P.A. Brunt, 'Charges of Provincial Maladministration
under the Principate', *Historia*, 10 (1961), pp. 189–227
Franz Steiner Verlag, Wiesbaden
- ב. יחסי יהודים ונוכרים בארץ-ישראל בתקופה הרומית
4. שניאור זלמן צייטלין — גזרות יח דבר 143
- מתוך: בצרון, כ"ה (תשכ"ד), עמ' 2–12. הוצאת בצרון, ניו יורק
5. שמעון אפלכאום — מאבק האזכרים על הקרקע והמרד הגדול 155
- מתוך: ארץ-ישראל, י"ב (תשל"ה), עמ' 125–128. הוצאת החברה לחקירת ארץ-
ישראל ועתיקותיה
6. אוריאל רפפורט — יחסי יהודים ולא-יהודים בארץ-ישראל והמרד
הגדול ברומי 159
- מתוך: תרביץ, מ"ז (תשל"ח), עמ' 1–14. הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית
7. ישראל ל' לוין — הסכסוך היהודי-רומי בקיסריה במאה הראשונה
לספירה 173
- תרגום של המאמר: I.L. Levine, 'The Jewish-Greek Conflict in
The Oriental First Century Caesarea', *JJS* 25 (1974), pp. 381–397
School, Oxford
8. אריה כשר — בעיית האיסופוליטיאה בקיסריה הימית 195
- תרגום של המאמר: A. Kasher, 'The Isopoliteia Question in Caesarea
Maritima', in: *JQR*, 68 (1978), pp. 16–27.
- ג. צמרת החברה היהודית ועמדותיה המדיניות
9. גדליה אלון — פראירתיין 205
- מתוך: תרביץ, י"ג (תש"ב), עמ' 1–24, 69–70 (=מחקרים בתולדות ישראל בימי בית
שני ובתקופת המשנה והתלמוד, א, תשי"ז, עמ' 48–76). הוצאת מאגנס, האוניברסיטה
העברית

10. א.מ. סמולווד — כוהנים גדולים ומדיניות בארץ־ישראל הרומית
תרגום של המאמר: E.M. Smallwood, 'High Priest and Politics in Roman Palestine', *JTS*, 13, (1962), pp. 14–34. הוצאת Oxford University Press
11. מנחם שטרן — מדיניותו של הורדוס והחברה היהודית בסוף ימי הבית השני
מתוך: תרביץ, ל"ה (תשכ"ו), עמ' 235–253. הוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית
- ד. תנועת ההתנגדות לרומא
12. גדליה אלון — עמדת הפרושים כלפי שלטון רומי ובית הורדוס
מתוך: ציון, ג (תרצ"ה), עמ' 300–322 (=מחקרים בתולדות ישראל כימי בית שני ובתקופת המשנה והתלמוד, א', תשי"ז, עמ' 26–47). הוצאת החברה ההיסטורית הישראלית
13. מנחם שטרן — המנהיגות בקבוצות לוחמי־החרות בסוף ימי בית שני
מתוך: האישיות ודורה, תשכ"ד, עמ' 70–78. הוצאת החברה ההיסטורית הישראלית
14. ה.פ. קינגדון — מוצאם של הקנאים
תרגום של המאמר: H.P. Kingdon, 'The Origins of the Zealots', *NTS*, 19 (1972/3) pp. 74–81. הוצאת Cambridge University Press
15. מ. סמית — הקנאים והסיקאריים; מוצאם וקשריהם
תרגום של המאמר: M. Smith, 'Zealots and Sicarii, Their Origins and Relation', *HTR*, 64 (1971), pp. 1–19
16. מ. הנגל — קנאים וסיקאריים — לשאלת האחדות והפיצול בתנועת השחרור היהודית בשנים 6–74 לסה"נ
תרגום של הפרק: M. Hengel, 'Zeloten und Sikarier; zur Frage der Einget und Vielfalt der Jüdischen Befreiungsbewegung', in: *Die Zeloten*, E.J. Brill, Köln-Leiden-Köln, 1976, pp. 387–412. הוצאת E.J. Brill
17. ישראל ל. לוין — הקנאים בסוף תקופת בית שני כבעיה היסטוריוגרפית
רדיון בהשתתפות א. רפפורט, מ. שטרן, מ. אביריונה, י. רוזנטל
מתוך: קתדרה, 1 (תשל"ז), עמ' 37–60. הוצאת יד יצחק בן־צבי
- ה. לסיכום סיבות המרד
18. יוסף קלוזנר — המרד הגדול והחורבן השני
מתוך: כימי בית שני, תשי"ד, עמ' 54–81. הוצאת 'מדע'
19. אוריאל רפפורט — הערות על סיבותיו של המרד הגדול ברומי
מתוך: קתדרה, 8 (תשל"ח), עמ' 42–46. הוצאת יד יצחק בן־צבי
- לקט תמונות
- מבחר ביבליוגרפיה
- לוח קיצורים

הקדמה

המאמרים הכלולים בקובץ זה, המחולקים למספר מדורים לפי עניינם, נועדו לגולל בפני הקורא את הרקע ההיסטורי של מלחמת היהודים ברומאים, מלחמה שהביאה בסופה לחורבן בית המקדש השני. יש לראות מחקרים אלה רק בחזקת דגם מייצג של דעות שונות, בהתייחסותן למסכת הבעיות המיוחדות לתקופה הזו, ואין בהם כדי למצות את מכלול השאלות והסוגיות הרלבנטיות. מכשולים טכניים, ובראשם כאלה הנוגעים לזכויות יוצרים, מנעו מעורך הקובץ לכלול בו מחקרים נוספים או אחרים, שאפשר שיכלו למלא ביתר הצלחה את מטרותיו. התכלית המעשית של הקובץ היא להציע לקורא ולסטודנט מקראה שימושית בנושא זה, שהוא מורכב ומסובך ביותר ונתון זה מכבר למחלוקות מחקריות קשות, שלבטח תימשכנה גם בעתיד. התכלית העיונית של הקובץ היא להוכיח כי המאבק בין היישוב היהודי בארץ ישראל לבין האימפריה הרומית לא היה מוגבל לימי המרד הגדול עצמו, אלא החל יותר מ־150 שנה קודם לחורבן הבית, קרי: מאז כיבוש הארץ בידי פומפיוס (63 לפסה"נ). היה זה מאבק ממושך, שהסיבות שהניעו אותו בחלקן היו קבועות מראש ונבעו אובייקטיבית מעצם העימות בין רומא וירושלים ובחלקן היו תוצר של נסיבות הזמן ושל המרי המצטבר. ניתן לסווג את הסיבות והגורמים למרד לקבוצות שונות לפי עניינם:

א. סיבות מדיניות ולאומיות

1. ההתנגדות לעצם הכיבוש הרומי; 2. השאיפה לחירות מדינית; 3. ההתרפקות הלאומית על הזוהר המדיני של ימי החשמונאים; 4. יחסי האיבה עם האוכלוסייה הנוכרית בארץ ישראל, בעלת ברייתם של הרומאים; 5. העריצות ושלטון הדיכוי של הנציבים; 6. הקצנת הקנאות היהודית; 7. סיכויי ההצלחה בעיתוי המרד (על רקע המשבר בקיסרות מבית ומחוץ).

ב. סיבות חברתיות וכלכליות

1. ההתנגדות לשיעבוד הכלכלי לאוצר הרומי; 2. מדיניות המיסוי, העושה, הסחיתות והשחיתות של הממשל הפרובינקיאלית; 3. הקיטוב החברתי הגובר

ביישוב היהודי כתוצאה מהמדיניות הרומית; 4. המאבקים על מרחב מחיה בין היישוב היהודי והנוכרי בארץ־ישראל.

ג. סיבות דתיות

1. השאיפה לטיהור הארץ מעבודה־זרה ומטומאת נוכרים; 2. התסיסה המשיחית – האמונה בגאולה הקרובה ובקיצה הקרב של "מלכות הרשעה" (רומי); 3. ההתנגדות להתערבות המימשל הרומי בסדרי הדת ובמנהגי האבות היהודיים; 4. הפגיעה הרומית בחוקת התורה בתחומי המשפט ובחיי היום־יום; 5. הנגישות וההתנכלות הדתית המכוונת מצד נציגי רומא; 6. התחושה של סכנת שמד וגזרות דת נגד היהודים והיהדות.

במבוא לקובץ נפרשת לנוחיות הקורא גם תמונה של ההשתלשלות ההיסטורית־כרונולוגית של העימות בין היהודים לרומאים בארץ־ישראל. לתועלת הקורא צורפו גם מפות אחדות, לוח כרונולוגי, רשימה ביבליוגרפית, איורים ותמונות. כמו־כן תורגמו רוב המונחים והציטטות שהופיעו במקורם ביוונית וברומית ולעיתים אף נתוספו הסברים קצרים בסוגריים, לפי העניין והצורך.

תודת העורך נתונה בזאת למרכז זלמן שזר ולמנהלו צבי יקותיאל, שתרמו רבות להוצאת הספר לאור, ובמיוחד למר יצחק כהן, מרכז הפירסומים, שהשקיע עמל רב ומסירות מופלגת במלאכת העריכה וההתקנה לדפוס. תודה מיוחדת שמורה לדפוס "דף־חן" ולעובדיו, שטרחו רבות על הדפסת הספר, חרף הקשיים המיוחדים שהתעוררו במהלך עבודתם.

אריה כשר

תל־אביב תשמ"ג

מבוא — הרקע הסיכתי והנסיכתי של מלחמת היהודים ברומאים

המקורות ההלניסטיים-רומיים וזמנם *

היסטוריונים יהודיים :

1. נגד פלאקוס : פילון האלכסנדרוני :
(20 לפסה"נ — 45 לסה"נ לערך)
2. המשלחת אל גאיוס יוסיפוס פלאביוס (=יוסף בן־מתתיהו) :
(38/37 — 100 לסה"נ לערך)
1. מלחמת היהודים
2. קדמוניות היהודים
3. נגד־אפיון
4. חיי יוסף

סופרים יווניים ורומיים :

דיודורוס סיקולוס (המאה הראשונה לפסה"נ) : *Bibliotheca Historica* (הספריה ההיסטורית).
קיקרו (106–43 לפסה"נ) : *Pro Flacco* (בעד פלאקוס).
ניקולאוס איש דמשק (64 לפסה"נ לערך — תחילת המאה הראשונה לסה"נ) :
היסטוריה כללית.

* סקירות ופרטים ביבליוגרפיים ראה : M. Stern, *Greek and Latin Authors on Jews and Judaism*, I–II (1974, 1980); idem, *The Jewish People in the First Century*, I (1974).

סטראבון (64 לפסה"נ לערך — שנות העשרים של המאה הראשונה לסה"נ): גיאוגרפיה.
פליניוס הזקן (24/23 — 79 לסה"נ): *Naturalis Historia* (היסטוריה של הטבע). טאקיטוס (56 לסה"נ לערך — 120): דברי הימים, ספר השנים.
סוויטוניוס (69 לסה"נ לערך — המחצית הראשונה של המאה השנייה): חיי שנים עשר הקיסרים.
פאסור-דיו (160 לסה"נ לערך — 230): *Historia Romana* (היסטוריה רומית).

יוסיפוס, שהוא המקור העיקרי לתולדות מלחמת היהודים ברומאים, ניסה להטיל בצורה עקבית ושיטתית את מירב האחריות לפרוץ המרד על המשגיחים הרומיים.¹ מסתבר כי גישתו זו הולמת להפליא את התפישה הרומית עצמה, כפי שהובעה למשל על-ידי טאקיטוס, אשר, חרף שנאתו השורשית ליהודים ולדתם, האשים גם הוא את הנציבים הרומיים באחריות למעשים ולאירועים שהובילו למרד. במיוחד הבליט טאקיטוס את חלקם של פליכס, קומאנוס ופלורוס וקבע כי סבלנות היהודים פקעה לגמרי בימי שלטונו של האחרון.² עם זאת נטה יוסיפוס עצמו להטיל חלק נכבד מהאחריות למרד גם על המורדים עצמם, ובכך ביקש לנקות מאשמה את העם היהודי ככלל. מעשי הקנאים, הסיקאריים וקבוצות מורדים אחרות הוקעו בעיניו כמעשים נפשעים של כפירה דתית וחילול קודשים והיוו לדירוד סיבה עיקרית לאסון הלאומי שבא בעטיו של המרד.³ אין ספק כי יש אמת בקביעותו, אך יהא זה פשטני מדי להסתפק בהן ולהתעלם ממכלול הסיבות ומן ההשתלשלות הסיבתית וגילויי המרי החברתי והלאומי המצטבר שהובילו למרד.

תכונת היסוד המאפיינת כל מעשה מרדני באה לידי ביטוי בהתפרצות אלימה ובהתקוממות מזוינת של נשלטים נגד שליטיהם. ההיסטוריה האנושית מלמדת כי רבות הן המרידות הלוכשות גם צביון מהפכני ואינן באות לידי סיפוק וסיום בחילופי שלטון בלבד. מתברר כי נושאות הן עיניהן גם לשינוי המשטר המדיני והחברתי

1 ראה למשל הדברים שייחס לאגריפאס השני בנאומו הנודע לפני פרוץ המרד: מלח', ב, טז, ד, 352; ועיין עוד להלן עמ' 45 וכן בסקירה על ימי פלורוס.
2 ספרייהשנים, יב, 52; דברי הימים, ה, 9; 10. עיין לאחרונה: P. Bilde, *JSJ*, 188—189; 182—185; X (1979), pp. 182—185; ושמ ביבליוגרפיה רחבה למדי לעניין זה.
3 ראה: P. Bilde, *op. cit.*, 178—202; esp. pp. 191—194; דומה כי יוסיפוס עצמו לא היה שלם עם קביעותיו הפשטניות ולכן ניסה לשכנע את עצמו ואת קוראיו כי המרד והחורבן היו, לאמיתו של דבר, חלק מחוכמת אלוהית מחושבת מראש. ראה פרטים, לרבות מראיי מקומות וספרות מחקר: P. Bilde, *op. cit.*, pp. 198 ff.

ולהשגת מטרות לאומיות, תרבותיות, דתיות ואחרות. ההיסטוריה אף מלמדת כי למעשה כל מרד עומד בסיומו (או באמצעיתו) של תהליך ממושך, שהתפתח בהדרגה בדרך אבולוציונית וכי בהתפרצותו רק הגיע לכלל תנופה גדולה ומרשימה המשווה לה אופי רבולוציוני. המרד הגדול נגד הרומאים לא יצא דופן במובנים אלה, שכן גם הוא נשא אופי מהפכני ופריצתו ציינה שלב בתהליך היסטורי ממושך למדי, שלא נסתיים גם לאחר דיכוי. אין ספק אפוא כי אם נרצה להבין היטב את אופיו ואת מטרותיו של המרד הזה, יהא עלינו להתחקות אחר התהליך ההיסטורי שקדם לו, כי רק בו טמון ההסבר הסיבתי והנסיבתי למרי המצטבר שהתפרק במרד.

כרם, מאיזה מאורע או נקודת אחיזה היסטורית להתחיל? זו אינה רק בעיה היסטוריוגרפית גרידא, אלא גם בעיה היסטוריוסופית מובהקת; ולא מן הנמנע כי יוסיפוס עצמו התחבט בה לא מעט. למרבה הצער, הוא לא שיתף את קוראיו בהתלבטותיו ובמחשבותיו; אך עצם העובדה כי בספרו 'מלחמת היהודים' לא פתח את סקירתו במאורעות שנת 66 לסה"נ, אלא חזר אחורנית לאירועים שקדמו למרד במאתים שנה לערך, אומרת דורשני. הפותח את ספרו יווכח חיש מהר כי נקודת המוצא לסקירתו היתה גזירות אנטיוכוס הרביעי אפיפאנס ומרד החשמונאים. יתכן כי הוא בחר להתחיל בזאת, כיון שבימי אפיפאנס נרקמו היחסים הראשונים בין רומא לירושלים. אולי ביקש לחשוף לעיני קוראיו את תהליך התפתחותם של אותם יחסים עד כדי השתבשות וניתוק גמור, ולאחר-מכן אף עד כדי איבה גמורה ומלחמה. ראוי לזכור כי בתקופה החשמונאים גם התגבשו לראשונה היסודות האידיאולוגיים של הקנאות הלוחמת (על רעיון ה'קנאות' ראה להלן עמ' 38) ובה אף הותוו לראשונה דרכי פעולתה ויעדיה הראשיים. סביר להניח כי יוסיפוס עצמו היה מודע לכך היטב וכן לאידיאליזציה של תקופת החשמונאים ששררה בימיו ונתנה השראה לקבוצות המורדים השונות.⁴ קרוב לוודאי כי מאורעות מסוימים, שהתרחשו בתקופה הרומית קודם למרד, יכלו לעורר אסוציאציות ביחס לאירועים מן התקופה החשמונאית. כך למשל, קיסרים כמו גאיוס קאליגולה ונירון בשגינותיהם הדתיים ובשאיפתם לטפח את פולחן האלהתם, יכלו לעורר אסוציאציות על רדיפות דת מסוגן של גזירות אפיפאנס. גם מלחמת החורמה (בימי המרד הגדול) בין היהודים לתושבי הארץ הנוכרים, ובייחוד בערים ההלניסטיות (המעורבות באוכלוסייתן) היתה יכולה לעורר זכרונות דומים. הניצחון הצבאי המדהים על הליגיון הרומאי בפיקודו של קסטיוס

4 עיין בהרחבה: פארמר, עמ' 125 ואילך. על הסיבות של יוסיפוס לטשטש זאת, עיין: שם, 126-127.

גאלוס במעלה בית־חורון היה יכול גם להזכיר נשכחות ולהדגיש את תחושת שותפות הגורל ההיסטורי.⁵

ההתנגדות הלאומית לכיבוש הרומי
ההתנגדות היהודית לרומא החלה למעשה מאותו רגע שבו צעדו גייסות רומיים על אדמת ארץ־ישראל ורמסו את הריבונות החשמונאית. מאז ואילך נמשכה אותה התנגדות ברציפות מתמדת, בתכיפות רבה ובעיקשות נחרצת. דברים מפורשים בעניין זה שם יוסיפוס עצמו בפי טיטוס, כאשר הלה תקף בצורה בוטה את "הליסטים" ו"העריצים"⁶ היהודיים שהגנו על ירושלים: "מאז ומקדם, מעת שפומפיוס כבש אתכם לא חדלתם מלהתמרד ועכשיו הכרזתם מלחמה גלויה נגד הרומאים".⁷ היתה זו התנגדות לאומית במלוא מובן המילה, שהקיפה שדרות עם רחכות ביותר, ומשום כך גם היתה עקובה מדם ולמורת פגעים ואסונות למכביר. רק בתקופת הקיסרים הסְבָרים במאה השלישית לספירה שככה קמעה ונחה מעט מזעפה. היתה זו תופעה מיוחדת במינה, שלא היה לה אח ורע בתולדות האימפריה הרומית כולה.⁸ כל מי שמנסה ללמוד את הסיבות ואת הרקע למרד הגדול, חייב לקחת בחשבון עובדות יסוד אלה, שאלמלא כן יתקשה להבין.

לאמיתו של דבר, ראשית ההתנגדות היהודית לרומא אינה צריכה להיחשב בגדר מרד, שכן היא נשאה אז אופי הגנתי מובהק של מאבק לאומי טבעי נגד עצם מעשה הכיבוש והסכנה לריבונות היהודית. אומנם יוסיפוס כינה את החלקטותם של יהודים סביב אריסטובולוס שברח מרומא בשם "מרד" (מלח', א, ח, ו, 171; קדמ', יד, 93), מה עוד ששם בפי אנטיפאטרוס האדומי הגדרות מפורשות נגד אריסטובולוס ואנטיגנוס בנו, כגון: "אויבי הרומאים" ו"שוחרי מרד ומהומות", אך אלה צריכות להסתבר על רקע עמדתם הכנועה של אנטיפאטרוס ושל יוסיפוס עצמו לרומא. מנקודת מבט זו כל גילוי של התנגדות יהודית לרומא הריהו בבחינת מרד.⁹ מן הסתם היתה זו הערכה מקובלת על סופר כניקולאוס איש דמשק, שכתביו הזינו את יוסיפוס בפרשה זו כבפרשיות רבות אחרות.

5 פרטים מלאים על האווירה החשמונאית יובאו בהמשך הסקירה.

6 על משמעות המונחים הללו בויקה למתנגדי הרומאים עוד נדון להלן.

7 מלח', ו, ב, 329, ועיין: פארמר, עמ' 49. לא בכדי הגדיר מ' הנגל את המרד היהודי ברומאים כ"תנועת שחרור" שנמשכה מאז הכיבוש הרומי (ראה להלן).

8 מ' שטרן, ההיסטוריה העולמית, ז, עמ' 264.

9 קדמ', יד, 66–68, 104; השווה עוד לשימוש במונח 'מרד', שם 100–101, 120; מלח', א, ח, ז,

176 ועוד.

הכיבוש הרומי בימי פומפיוס וגאביניוס סיפק לעם היהודי סיבות רבות ועמוקות לשנוא את רומא. המעיין בקורות השלטון הרומי ובתהפוכותיו מאז ואילך, יוכח על נקלה כי אותן סיבות נמשכות ועוברות כחוט השני לאורך כל התקופה הרומית והן שהתוו בסופו של דבר גם את צורת ההתנגדות היהודית וגילוייה, לרבות המרד הגדול.

הכיבוש סימל בראש וראשונה את אובדן הריבונות היהודית (או השיעבוד המדיני), שהומחש מעשית בהטלת מס עובד.¹⁰ אך לא פחות מהאסון הלאומי הזה, אם לא יותר (וכך על-פי עדות יוסיפוס עצמו), היתה הפורענות הדתית, שבאה לידי ביטוי בחילול קודש הקודשים על-ידי פומפיוס.¹¹ גם נסיון ההבקעה הרומי לתוך ירושלים הנצורה ביום השבת היה מסימי ההיכר המובהקים לפורענות דתית, כפי שהיה גם בעבר.¹² העובדה שפומפיוס לא בזז את אוצרות בית המקדש לא גרעה מחומרת מעשהו. דברי השבח של יוסיפוס על מידת חסידותו בעניין זה (מלח', א, ז, ו, 153; קדמ', יד, 72) ראויים להתפרש כאפולוגטיקה מובהקת, השאלה ממקורות הלניסטיים-רומיים וכמוהם כדברי הקלס הצבועים בנאומו הנודע של קיקרו להגנת פלאקוס (נציב אסיה הקטנה) במשפטו ברומא בשנת 59 לפסה"נ.¹³

ברם, בניגוד למעצורי "חסידותו" של פומפיוס, לא היסס עוד שותפו המדיני, קראסוס, לשדוד בשנת 54 לפסה"נ את המקדש כדי לממן את מסע המלחמה שלו נגד הפרתים (מלח', א, ח, ח, 179; קדמ', יד, 105 — 109). האוצר השדוד הגיע לסך 2,000 כיכר כסף במזמונים וחפצי זהב בשווי של 8,000 כיכר כסף ועוד מטילי זהב במשקל 300 מנה. קשה להניח שהדבר לא השאיר רושם קשה בירושלים. התיאור המאופק

10 מלח', א, ז, ו, 154; קדמ' יד, 74, 77–78. לא ברור מה היה גובה המס או המיסים שהוטלו אז על היהודים. אומנם צוין שהרומאים סחטו תוך זמן קצר "עשרת אלפים כיכר (=סטאטנים) ומעלה" (קדמ', יד, 78), אך לא ברור מה טיבו של סכום זה, אם כלל מיסים רגילים ופיצויי מלחמה, אם לאו, ולאיוה פרק'זמן התייחס.

11 מלח', א, ז, ו, 152–154; קדמ' יד, 71–72. בצדק השוותה סמולווד (עמ' 27, 399) את פומפיוס לאנטיוכוס אפיפאנס והרגישה כי זכרו נשמר לדראון בתודעה היהודית בגלל מעשה זה. לדעתה, היתה זו גם הסיבה שקברו במצרים היה אחד היעדים העיקריים להתנכלות היהודים בימי המרד נגד טראיאנוס בשנת 115 (אפיאן, מלחמת האזרחים, ב, 90).

12 מלח', א, ז, ג, 145–147; קדמ', יד, 63–64. קרוב לוודאי שיוסיפוס שאב אינפורמציה זו ממקור הלניסטי. יש לפקפק באמיתות העובדות שציין בהקשר זה על הימנעות יהודית עקרונית ממלחמה בשבת. עיין בסוגיה זו בהרחבה: ב' ברכוכבא, מלחמות החשמונאים, עמ' 331 ואילך; בן-שלום, עמ' 217 ואילך. ברם, אין להוציא מכלל אפשרות שהרומאים ניסו את מזלם הצבאי בעיקר כימי שבת ומועד, מה גם שהיה בכך משום התגרות דתית מכוונת נגד היהודים. השווה דברי הלעג בינגד אפיאן, א, כב, 210, ועיין: מ' שטרן, סופרים יווניים א', עמ' 106.

13 עיין: י' לוי, עולמות נפגשים, עמ' 79–114.

